Міністерство освіти і науки України
Державний торговельно-економічний університет
Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України
Лабораторія організаційної та соціальної психології
Державний податковий університет
Київський національний університет будівництва і архітектури
European Knowledge Development Institute (EUROKD)
Birmingham Institute for Psychodrama
EUROPEAN ASSOCIATION for SECURITY (EAS)
University of Warmia and Mazury in Olsztyn (Poland)
Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu, Polska

ВЕКТОРИ СОЦІАЛЬНОЇ, ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ ТА ЕКОНОМІЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ
II МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

(Київ, 17 лютого 2023 року)

VECTORS OF SOCIAL, ORGANIZATIONAL AND ECONOMIC PSYCHOLOGY

PROCEEDINGS OF THE
II INTERNATIONAL SCIENTIFIC-PRACTICAL CONFERENCE

(Kyiv, February 17, 2023)

Київ 2023

Міністерство освіти і науки України
Державний торговельно-економічний університет
Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України
Лабораторія організаційної та соціальної психології
Державний податковий університет
Київський національний університет будівництва і архітектури
European Knowledge Development Institute (EUROKD)
Birmingham Institute for Psychodrama
EUROPEAN ASSOCIATION for SECURITY (EAS)
University of Warmia and Mazury in Olsztyn (Poland)
Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu, Polska

ВЕКТОРИ СОЦІАЛЬНОЇ, ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ ТА ЕКОНОМІЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ
ІІ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

(Київ, 17 лютого 2023 року)

VECTORS OF SOCIAL, ORGANIZATIONAL AND ECONOMIC PSYCHOLOGY

PROCEEDINGS OF THE
II INTERNATIONAL SCIENTIFIC-PRACTICAL CONFERENCE

(Kyiv, February 17, 2023)

Київ 2023

Розповсюдження і тиражування без офіційного дозволу ДТЕУ заборонено

УДК: 316.6:159.9.07(043.2)
В 26

Вектори соціальної, організаційної та економічної
В 26 психології [Електронне видання] : тези доп. ІІ Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 17 лют. 2023 р.) / відп. ред. С. М. Миронець. – Київ : Держ. торг.-екон. ун-т, 2023. – 404 с. Укр. та іноземними мовами.

ISBN 978-966-918-074-2

DOI: 10.31617/k.knute.2023-02-17

У тезах доповідей ІІ Міжнародної науково-практичної конференції «Вектори соціальної, організаційної та економічної психології» висвітлено актуальні питання соціальної, економічної та організаційної психології; надано практичні рекомендації щодо формування соціально-психологічного благополуччя та збереження професійного здоров'я працівників організацій; розглянуто передові технології подолання кризових станів в умовах війни.

Тези доповідей ІІ Міжнародної науково-практичної конференції розраховані на наукових працівників у галузі психології, соціології, педагогіки, викладачів, аспірантів, студентів, а також на практичних психологів, соціальних педагогів, соціологів і соціальних працівників.

Матеріали друкуються в авторській редакції. За зміст матеріалів відповідають автори.

УДК: 316.6:159.9.07(043.2)

Редакційна колегія: А. А. Мазаракі, ректор, д-р екон. наук, проф.; С. М. Миронець (відп. ред.), д-р психол. наук, доц., завідувач кафедри психології; О. І. Міняйло, канд. екон. наук, доц., декан факультету економіки, менеджменту та психології; О. В. Войтенко (відп. за вип.), канд. психол. наук, доцент кафедри психології.

ISBN 978-966-918-074-2

© Державний торговельно-економічний університет, 2023

Карпова Д.
Вплив війни на моделі поведінки шлюбних партнерів 109

Кердивар В.
Деякі питання психологічної реабілітації
в Державній службі України з надзвичайних ситуацій.....111

Ковальчук О.
Психологічні аспекти формування лідерського
потенціалу офіцерів..... 114

Коновалова О.
Особливості формування стресостійкості здобувачів
освіти коледжу в умовах війни..... 119

Коханець А., Калениченко Р.
Механізми психологічного захисту особистості
від маніпулятивного впливу 123

Краснокутський М.
Визначення психологічних детермінант
пожежно-прикладного спорту в умовах проведення змагань 129

Кривда К., Корольчук В.
Напрями та завдання психологічного забезпечення
професійного здоров'я особистості в організації 135

Кучеренко С., Кучеренко Н.
Організаційні аспекти психологічної підготовки майбутніх
фахівців ризиконебезпечних професій до діяльності
в екстремальних умовах..... 140

Кушніренко К.
Вплив та вимоги воєнного стану в освітньому процесі..... 143

Лапченко І.
Емоційний інтелект як чинник конструювання
досвіду особистості..... 146

Лелюх Л.
Соціальна відповідальність бізнесу в умовах воєнного часу 148

УДК 159.99
Краснокутський Микола,
канд. психол. наук,
науковий співробітник
навчально-наукової лабораторії
екстремальної та кризової психології,
Національний університет цивільного
захисту України

ВИЗНАЧЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ДЕТЕРМІНАНТ ПОЖЕЖНО-ПРИКЛАДНОГО СПОРТУ В УМОВАХ ПРОВЕДЕННЯ ЗМАГАНЬ

Складові спортивної діяльності визначені на основі проведеного аналізу нормативних документів (наказів, положень, інструкцій тощо), що регламентують змагальну та тренувальну діяльність спортсменів пожежно-прикладного спорту [3; 4] досить об'ємні та різноманітні. Всі види вправ з пожежно-прикладного спорту (ППС) містять у собі елемент різних видів спорту: волейболу, футболу, легкої атлетики, гімнастики, що включають в себе компоненти екстремальності. Безумовно при тренуванні та безпосередньо при участі в спортивних змаганнях спортсмен знаходиться у стані психологічного стресу. Але на відміну від конкретних видів спорту в нашому випадку маємо комплексну дію психологічних навантажень. Стан психічного стресу, що виникає у спортсменів ППС у зв'язку з участю у спортивних змаганнях – це складний психофізіологічний стан особи, який визначається кількома системами умов різного ієрархічного рівня [5; 6]. Тому виникає необхідність в ретельному аналізі джерел психологічних стресів у спортсменів ППС

Основна мета нашого дослідження є визначення психологічних детермінант, що лежать в основі конкретних помилок, які допускають спортсмени пожежно-прикладного спорту в умовах проведення змагань.

Визначення загальних чинників стресу спортивної діяльності. Перш за все, зазначимо, що ситуація змагань будь-якого рангу для спортсменів пожежно-прикладного спорту, навіть для досвідчених спортсменів, є стресогенною, а самі змагання – це постійне джерело психічного стресу. Характер і міра впливу цього стресу на діяльність спортсмена обумовлені взаємовідношенням різних його індивідуальних властивостей: соціально-психологічних, особових, психологічних, психодинамічних, фізіологічних, тобто усією системою їх взаємозв'язків [2]. До чинників стресу спортивної діяльності відносяться:

1) характер змагання, спортивної боротьби, спрямованої на досягнення рекорду або перемоги над супротивником;

2) максимальна напруга усіх фізичних і психічних сил спортсмена під час цієї боротьби, без чого не можна добитися рекордного результату;

3) систематичне, тривале, наполегливе спортивне тренування, що вносить серйозні корективи в режим життя і побутові умови [1; 2].

У більшості робіт, присвячених вивченню стресу [6; 7], виділено особистісні передумови, які пов'язані із змагальним стресом: мотивація досягнення; самооцінка; тривожність спортсмена. А також мають значення для виникнення змагального стресу й інтенсивні тренування з великим фізичним навантаженням, характер і особливості взаємовідносин із товаришами по команді, з тренером.

Відомо, що однією з умов досягнення високого результату в спортивних змаганнях є оптимальний рівень стресу. Цей рівень багато в чому обумовлений властивостями нервової системи і темпераменту. Саме від таких властивостей, як сила процесу збудження, урівноваженість нервових процесів по силі, тривожність, емоційна збудливість, імпульсивність залежить оптимальний рівень психічного стресу, що виникає у спортсменів у зв'язку з участю у змаганнях [1; 2]. Саме цим, передусім, імовірно, пояснюється те, що при однаковій величині стресу одні спортсмени в умовах змагань погіршують свої тренувальні результати, інші, навпаки, покращують їх.

Складові змагального стресу спортсменів пожежно-прикладного спорту. Основою помилкових дій спортсменів пожежно-прикладного спорту є змагальний стрес, який впливає на результативність їх виступу під час змагань. Для визначення складових змагального стресу кожній досліджуваній групі спортсменів пожежно-прикладного спорту було запропоновано опитувальник Р. Фрестера «Стрес-симптом-тест».

В результаті дослідження були виявлені компоненти змагального стресу, які відносяться до зовнішніх та внутрішніх джерел (факторів) змагального стресу. Отримані дані говорять про відмінність виразності стрес-факторів в групах досліджуваних. Зовнішні джерела стресу більш характерні для спортсменів зі спортивним стажем понад 5 років:

1) конфлікт із тренером, товаришами по команді або в сім'ї;

2) необ'єктивне суддівство;

3) закиди тренера, товаришів під час виступу;

4) положення фаворита перед змаганнями;

5) несподівано високі результати суперника;

6) завищені вимоги тренера;

7) невдача на старті.

Отже, для 1-ї групи основними стрес-факторами є ті, що відносяться до зовнішніх умов впливу і належать до *соціального фактору*. Спираючись на теорії багатьох авторів, а також на думку експертів, такі результати пояснюються тим, що спортсмени 1-ї групи мають великий досвід і високу кваліфікацію, а, відповідно, самоідентифікація й ставлення до них соціуму завищені, тобто від них чекають вже високих результатів, і низький результат на змаганнях вони сприймають як внутрішню невідповідність.

Фактор якості пожежно-технічного оснащення. Існує практика коли, спортсмени високого рівня самостійно готують оснащення (пожежні рукави, розгалуження, драбину-штурмівку тощо), враховуючи індивідуальні ергономічні особливості. Зазначимо, що на адаптацію до нового оснащення потрібно не менш одного тижня задля формування спеціалізованого сприйняття «відчуття штурмівки», «відчуття спорядження». Будь-яка невідповідність цих умов неодмінно призводить до внутрішнього дискомфорту і, як наслідок, до помилкових дій.

Для спортсменів ППС, чий спортивний стаж становить від 3–5 років характерні і внутрішні, і зовнішні фактори впливу. Ці фактори приблизно виражені рівною мірою і не має можливості визначити однозначно, які фактори більше впливають на виникнення помилкових дій спортсменів під час змагань. Представники цієї групи ще не мають стабільності у спортивному результаті. Вони знаходяться в активному процесі формуванні мотивації до занять ППС, і вплив сукупності різних факторів може знижувати її рівень, і, як наслідок, знижувати спортивний результат. З усього спектра стрес-факторі, які мають найбільший вплив на представників цієї групи, можна виділити *фактор суперництва і конкуренції*. Визначення цього фактору для спортсмена характеризується бажанням довести, хто кращий, в окремих випадках спостерігаються прояви агресії і дратівливості.

Що стосується спортсменів-початківців – на їх помилкові дії значною мірою впливають такі стрес-фактори:

1) надзвичайна напруженість на старті;

2) підвищене хвилювання, поганий сон за день або кілька днів до змагань;

3) відстрочка старту початку змагань;

4) невдача на старті;

5) попередні слабкі тренування і низькі змагальні результати;

6) погане самопочуття по відношенню до фізичного стану.

Отже, для 3-ї групи досліджуваних спортсменів, більш характерні стрес-фактори, які відносяться до внутрішніх умов впливу і належать до *психофізичного фактору.*

Отримані результати пояснюються наступним: по-перше, відомо, що відмінна фізична підготовленість позитивно впливає на психічний стан спортсмена, і сприяє його оптимізації (представники 3-ї групи мають слабку фізичну підготовки). По-друге, відсутність необхідного досвіду виступів спричиняє зростання невпевненості у своїх силах і невизначеності майбутнього. По-третє, такий стресчинник, як надмірна напруженість і невдача на старті (більшості помилок представники цієї групи припускаються саме на старті, наприклад, фальстарт), говорить про невміння утримувати високий рівень атенційних властивостей спортсмена під час змагань.

В подальшому для визначення найбільш значущих факторів змагального стресу, що впливають на спортсмена під час змагань було проведено додаткове опитування експертів і спортсменів пожежно-прикладного спорту. В результаті узагальнення отриманих даних щодо внутрішніх детермінант помилкових дій спортсменів ППС були виявлені наступні стрес-фактори:

- ✓ підвищене хвилювання, поганий сон за день або кілька днів до змагань;
- ✓ погана концентрація уваги;
- ✓ неузгодженість рухів із процесами сприйняття;
- ✓ нездатність швидко діяти в умовах дефіциту часу;
- ✓ непорозуміння, конфлікти, завищена (занижена) самооцінка;
- ✓ неправильне сприйняття часу.

Отже, було виділено дві групи стрес-факторів, що зумовлюють виникнення помилкових дій у спортсменів ППС:

1-й групі притаманні такі стрес-фактори: попередній конфлікт із тренером, товаришами по команді або в сім'ї; необ'єктивне суддівство; зауваження судді; закиди тренера, товаришів під час виступу; завищені вимоги тренера; несподівано високі результати суперника.

До 2-ї групи стрес-факторів входять: погана концентрація уваги; неузгодженість рухів із процесами сприйняття; нездатність швидко діяти в умовах дефіциту часу; неправильне сприйняття часу; підвищене хвилювання, поганий сон за день або кілька днів до змагань.

Зазначимо, що перша виділена група стрес-факторів утворює об'єктивні детермінанти змагального стресу помилкових дій спортсменів пожежно-прикладного спорту, а друга група стрес-факторів – це суб'єктивні детермінанти.

Крім того проведено досліджено індивідуально-психологічних якостей спортсменів ППС, які сприяють зниженню впливу суб'єктивних та об'єктивних детермінант змагального стресу.

Що стосується 1-ї групи об'єктивних стрес-факторів, то спортсменам, на думку експертів, необхідно бути *стресостійкими* (повинні мати здатність витримувати критичні зауваження з боку тренера та товаришів); *конфліктостійкими* (вміти находити компроміси у конфліктних ситуаціях як з товаришами по команді, так із тренером, мати самовладання при конфліктах, здатність до вирішення проблем, які виникають в спортивній діяльності); володіти певними *комунікативними якостями* (здатність швидко встановлювати контакти з товаришами по команді, тренером; вміння викладати чітко і логічно свої думки, вміти узгоджувати свої дії з діями товаришів по команді); мати адекватну *самооцінку*.

Щодо 2-ї групи – суб'єктивних факторів змагального стресу, то спортсмени ППС повинні мати оптимальний рівень тривожності; бути здатними тривалий час зберігати стійку увагу, розподіляти та концентрувати увагу, вміти переключати увагу з одного об'єкта на інший; мати узгодженість рухів з процесами сприйняття; мати стійкість до динамічних навантажень; бути здатними швидко діяти в умовах дефіциту часу.

Висновки. Таким чином, на основі виділених складових пожежно-прикладного спорту було визначено помилки, які допускають спортсмени під час виконання змагальних вправ та встановлено, що кожній конкретній помилковій дії притаманні певні зовнішні і внутрішні фактори змагального стресу.

1. В результаті дослідження встановлено, що під час змагань основною психологічною детермінантою помилкових дій спортсменів ППС із різним спортивним досвідом та кваліфікацією є змагальний стрес.

2. Виявлені джерела змагального стресу (стрес-фактори), які впливають на спортсмена під час змагань. Зовнішні джерела змагального стресу є об'єктивними детермінантами помилкових дій спортсменів ППС, а внутрішні джерела змагального стресу – суб'єктивні детермінанти помилкових дій спортсменів ППС.

3. Об'єктивними детермінантами помилкових дій спортсменів пожежно-прикладного спорту є: попередній конфлікт із тренером, товаришами по команді або в сім'ї; необ'єктивне суддівство; зауваження судді; закиди тренера, товаришів під час виступу; завищені вимоги тренера; несподівано високі результаті суперника.

4. Суб'єктивними детермінантами помилкових дій спортсменів пожежно-прикладного спорту є: підвищене хвилювання, поганий сон

за день або кілька днів до змагань; погана концентрація уваги; неузгодженість рухів із процесами сприйняття; нездатність швидко діяти в умовах дефіциту часу; непорозуміння, конфлікти, завищена (занижена) самооцінка; невірне сприйняття часу.

Список використаних джерел

1. Барко В. І. Професіографічний опис основних видів діяльності в органах внутрішніх справ України [Текст] : [практ. посіб.] / В. І. Барко, Ю.Б. Ірхін, Т. В. Нещерет, О.В. Шаповалов / Київ. нац. ун-т внутр. справ. К. : ДП «Друкарня МВС», 2007. 100 с.
2. Воронова В.І. Психологія спорту [Текст] : навч. посібник / В.І. Воронова. К. : Олімпійська література, 2007. 298 с.
3. Гостєєва, Т.В. Психологічні особливості довгострокового прогнозу успішності професійної діяльності працівників ОВС : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня к. психол. н. : спец 19.00.09 «Психологія діяльності в особливих умовах» / Гостєєва Тетяна Володимирівна; НУЦЗУ. Х., 2011. 20 с.
4. Екстремальна психологія [Текст]: підручник / А.С. Куфлієвський, Д.В. Лєбєдєв, С.М. Миронець та ін. ; за заг. ред. О.В. Тімченка. К. : Август Трейд, 2007. 502 с.
5. Корнійко У. В. Психологічні зміни особистості спортсмена у процесі спортивної діяльності під впливом психотравмуючих факторів : дис. ... канд. фіз. виховання і спорту: 24.00.01 / У. В. Корнійко. К., 2003. 178 с.
6. Потапчук Є. М. Теорія та практика збереження психічного здоров’я військовослужбовців [Текст] : [монографія]. Хмельницький : Вид-во Нац. акад. ДПСУ ім. Б. Хмельницького, 2004. 323 с.
7. Тімченко О. В.. Професійний стрес працівників органів внутрішніх справ України (концептуалізація, прогнозування, діагностика та корекція) : дис. ... д-ра психол. наук : 19.00.06 / О. В. Тімченко Харків, 2003. 427 с.

УДК 159.938.363
Кривда Каріна,
аспірантка кафедри психології,
Державний торговельно-економічний університет
Корольчук Валентина,
д-р психол. наук, проф.,
професор кафедри психології,
Державний торговельно економічний університет

НАПРЯМИ ТА ЗАВДАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОФЕСІЙНОГО ЗДОРОВ'Я ОСОБИСТОСТІ В ОРГАНІЗАЦІЇ

Постановка проблеми. Професійне здоров'я і психологічні технології його забезпечення завжди були в центрі уваги науковців. Нинішні умови життєдіяльності цивільного населення у цілому проходить в особливих умовах. Віроломна агресія росії з її жорстокістю і цинічністю призводить до негативного впливу на психічне і фізичне здоров'я людини і, зокрема, професійне здоров'я фахівців. Кількість людей, які потребують психологічної допомоги, оптимізації свого функціонального стану і компонентів професійного здоров'я різко зросла. Про це свідчать результати досліджень Л. Карамушки та представників її наукової школи. Ними встановлено недостатній рівень фізичного та психічного здоров'я персоналу організації в умовах війни (з більш низькими показниками психічного здоров'я порівняно з фізичним), а також негативні та позитивні тенденції у рівні розвитку основних складових психічного здоров'я [1, с. 132]. Результати нашого опитування також свідчать, що близько 70 % студентів та 85 % школярів потребують психологічної допомоги.

Мета статті – здійснити аналіз наукових джерел та визначити актуальні напрями та завдання психологічного забезпечення особистості в організації.

Аналіз останніх публікацій. Починаючи із 90-х років в Україні розпочато новий напрям у психології – психологічне забезпечення професійної діяльності і, зокрема, психологічне забезпечення професійного здоров'я. У роботах М. Корольчука, В. Корольчук було розроблено принципи, завдання, етапи технології психологічного забезпечення професійної діяльності і професійного здоров'я зокрема [2, 3]. У наукових дослідженнях їх учнів [3, с. 5] було окреслено особливості психодіагностичного інструментарію, використання психологічних технологій в системі психологічного забезпечення